

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТИ

Уређивачки одбор

- Радомир Томић, редовни професор (декан)
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Милош Ковачевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Драган Бошковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Бранка Радовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Сања Пајић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Анђелка Пејовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Владимир Поломац, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Никола Бубања, доцент
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Часлав Николић, доцент
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Мирјана Мишковић Луковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Катарина Мелић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор
Универзитет „Г. д Анунцио“, Пескара, Италија
Др Ала Татаренко, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко“, Лавов, Украјин
Др Зринка Блажевић, ванредни професор
Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
Др Миланка Бабић, ванредни професор
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
Др Михај Радан, редовни професор
Факултет за историју, филологију и теологију, Темнишвар, Румунија
Др Димка Савова, редовни професор
Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Др Јелица Стојановић, редовни професор
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

- Др Милош Ковачевић, редовни професор (одговорни уредник)
Др Јелена Петковић

Рецензенти

- Др Милош Ковачевић, редовни професор (Крагујевац)
Др Миријана Мишковић Луковић, редовни професор (Крагујевац)
Др Анђелка Пејовић, редовни професор (Крагујевац)
Др Никола Рамић, ванредни професор (Крагујевац)
Др Сања Ђуровић, ванредни професор (Крагујевац)
Др Милка Николић, доцент (Крагујевац)
Др Јелена Петковић, доцент (Крагујевац)
Др Јелена Даниловић Јеремић, доцент (Крагујевац)
Др Светлана Терзић, доцент (Ужице)

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са X међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(23–25. X 2015)

Књига I

ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТИ

Крагујевац, 2016.

САДРЖАЈ

ПРВА ДЕЦЕНИЈА:

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ / 5

ЈУБИЛАРНА, ДЕСЕТА ЛИНГВИСТИЧКА КЊИГА ЗБОРНИКА
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ / 7

Милош М. КОВАЧЕВИЋ
КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК И ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТИ / 15

Јелена Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ
ПОЕТИЗАЦИЈА ПОЛИТИЧКОГ ДИСКУРСА
У РОМАНИМА Д. ЋОСИЋА / 33

Јелена СПАСИЋ и Илијана ЧУТУРА
ГОВОРНА КАРАКТЕРИЗАЦИЈА ЛИКОВА У ХУМОРИСТИЧНО-
САТИРИЧНОМ СТРИПУ *СТОЈАДИН* / 47

Милка В. НИКОЛИЋ
УПОТРЕБА РАЗЛИЧИТИХ ЈЕЗИЧКИХ ИДИОМА У РОМАНУ
ВРЕМЕ КОКОШКИ ДОБРИЛА НЕНАДИЋА / 61

Веселина В. ЂУРКИН
О ЈЕЗИКУ И СТИЛУ РАДОВАНА БЕЛОГ МАРКОВИЋА / 73

Тања З. РУСИМОВИЋ
СТИЛИСТИЧКА (НЕ)МАРКИРАНОСТ ФОРМАЛНОГ АНТЕЦЕДЕНТА
СУПСТАНТИВНЕ РЕЛАТИВНЕ КЛАУЗЕ СА РЕЛАТИВИЗАТОРОМ *КО* / 91

Тијана В. АШИЋ и Милана Л. ДОДИГ
ОСОБЕНОСТИ ПСЕУДОФИНАЛНИХ ОБРТА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 105

Радивоје М. МЛАДЕНОВИЋ
ДИЈАЛЕКАТСКА ОСНОВИЦА ЈЕЗИКА МЕМОАРСКЕ
ПРОЗЕ ГЕРАСИМА ЗЕЛИЋА / 115

Никола И. РАМИЋ
ЕНЦИКЛОПЕДИЗАМ У ДИЈАЛЕКАТСКИМ РЈЕЧНИЦИМА / 129

Неђо ЈОШИЋ
ЗБИРКЕ РИЈЕЧИ С ПОДРУЧЈА ШУМАДИЈСКО-ВОЈВОЂАНСКИХ ГОВОРА
И ЊИХОВО МЈЕСТО МЕЂУ ИЗВОРИМА РЕЧНИКА САНУ / 137

Сања Ж. ЂУРОВИЋ
ПРЕФИКСАЛНЕ ТВОРЕНИЦЕ СА ПОЛУ- У „ДНЕВНИКУ
САМОЋЕ” ВИДОСАВА СТЕВАНОВИЋА / 145

Росица СТЕФЧЕВА
О ПАРТИКУЛАМА СА ЗНАЧЕЊЕМ ОГРАНИЧАВАЊА У БУГАРСКОМ И
СРПСКОМ ЈЕЗИКУ (на материјалу функционисања партикуле *само*) / 153

Тања ТАНАСКОВИЋ
ВЕРБАЛИЗАЦИЈА СТЕРЕОТИПА У РОМАНУ *ПЕТРИЈИН*
ВЕНАЦ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА / 167

Јелена М. СТЕВАНОВИЋ

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКЕ ОСОБЕНОСТИ ЈЕЗИКА
ПРИПОВЕДНЕ ПРОЗЕ ПЕТРА КОЧИЋА / 179

Бојана ВЕЉОВИЋ

ВРЕМЕНСКИ ТРАНСПОНОВАНИ ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ
ЗА ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ПРОШЛИХ РАДЊИ У РОМАНУ
БЕСТЈЕЛЕСНА БРАНКА БРЂАНИНА БАЈОВИЋА / 189

Светла РУСКОВА ЋЕРМАНОВИЋ

ЕКВИВАЛЕНТИ БУГАРСКОГ АОРИСТА И БУГАРСКОГ ИМПЕРФЕКТА У
СРПСКОМ ЈЕЗИКУ (НА ПРИМЕРИМА ИЗ КЊИЖЕВНИХ ТЕКСТОВА) / 205

Јадранка Ж. МИЛОШЕВИЋ

УПОТРЕБА АОРИСТА У РОМАНУ СУМЊА У
БИОГРАФИЈУ РАДОСЛАВА БРАТИЋА / 219

Димка САВОВА

ОСОБИНЕ КЊИЖЕВНОУМЕТНИЧКОГ СТИЛА У ПРИПОВЕЦИ
ВЕЉКА ПЕТРОВИЋА „ГОРЧА ПОСИЛНИ“ / 229

Соња МИЛОВАНОВИЋ

СТИЛИСТИЧКИ ПОСТУПЦИ КОНТРАСТА И ЕЛИПСЕ У
ПЕСНИЧКОЈ ЗБИРЦИ ОКРИЉЕ НОВИЦЕ ТАДИЋА / 239

Ана М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ

ИНТЕНЗИФИКАЦИЈА СИНТАКСИЧКИХ ЈЕДИНИЦА
ИНТОНАТИВНИМ ИЗДВАЈАЊЕМ / 247

Сања З. МИЛАДИНОВИЋ

КОНЦЕПТИ МУДРОСТ И ЛУДОСТ У ВУКОВИМ ПОСЛОВИЦАМА / 255

Гордана Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ

СТИЛСКА ОБЕЛЕЖЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ПОСЛОВНОМ
КОМУНИЦИРАЊУ ИМЕЈЛОМ / 263

Маршин С. СТЕФАНОВ

ФУНКЦИОНАЛНОСТИЛСКА „СЛОЈЕВИТОСТ“
РОМАНА КАНЦЕ МАРКА ВИДОЈКОВИЋА / 273

Марко ЈАНИЋИЈЕВИЋ

ОДНОС ПОЕТСКЕ И КОНВЕНЦИОНАЛНЕ МЕТАФОРЕ У НАСЛОВИМА
БИОГРАФСКИ УСМЕРЕНИХ ИНТЕРВЈУА: КОГНИТИВНИ ПРИСТУП / 285

Драгана Т. ВЕЉКОВИЋ

УПОТРЕБА РАЗГОВОРНОГ СТИЛА У СРПСКИМ
ШТАМПАНИМ МЕДИЈИМА / 295

Гергана ПЕТКОВА

СРЊСКИ ЖЕНСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА, ОБРАЗОВАНИ
ОТ РИМСКИ ПРЕНОМЕН / 309

Милена НЕЦОВА

АНГЛИЈСКИ ФАМИЛНИ ИМЕНА, МОТИВИРАНИ ОТ НАЗВАНИЯ НА
ЛИЦА, ЗАЕТИ В ОБРАЗОВАНИЕТО И ДУХОВЕНСТВОТО
(В СЪПОСТАВКА С БЪЛГАРСКИ И СРЊСКИ) / 317

Жељка БАБИЋ

ПОЕТСКО КРОЗ ПРИЗМУ ЛИНГВИСТИКЕ: ПРЕВОД КАО
ВЈЕШТИНА, УМЈЕТНОСТ ИЛИ ОДЈЕК ДРУГОГ / 329

Јулијана ВУЧО и Оливера ДУРБАБА

ЈЕЗИЦИ, КЊИЖЕВНОСТ, КУЛТУРА И ФУНКЦИОНАЛНОСТ
ИЛИ КАКО СМISЛУ ДАТИ СМISАО / 343

Анђелка ПЕЈОВИЋ

'КРВ' КАО ФЕАЗЕОЛОШКА КОМПОНЕНТА У
СРПСКОМ И ШПАНСКОМ ЈЕЗИКУ / 357

Даница НЕДЕЉКОВИЋ

ПРИЛОШКИ ДЕКОМПОЗИТИ СА СТАТУСОМ СИНТАКСО- И
ТЕКСТОСТИЛЕМА У НЕМАЧКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 369

Нина МАНОЈЛОВИЋ

ПРОБЛЕМ ПРЕВОЂЕЊА СЛОБОДНОГ УПРАВНОГ И СЛОБОДНОГ
НЕУПРАВНОГ ГОВОРА СА СРПСКОГ НА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК / 387

Елена Р. БАЈОВИЧ

РАЗВИТИЕ ТОРГОВО-ЕКОНОМИЧЕСКОЙ ЛЕКSIКИ В РУССКОМ
И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ: НАЗВАНИЯ ТОРГОВЫХ ТОЧЕК (К
ВОПРОСУ О ПЕРЕВОДИМОСТИ / НЕПЕРЕВОДИМОСТИ) / 395

Нашаааа КИШ

НОМИНАЛИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ У ПОСЛАНИЦИ КАО ПОРУЦИ
ВЕРСКОГ ПОГЛАВАРА: ВЕРБАЛНИ И НЕВЕРБАЛНИ ЕЛЕМЕНТИ / 399

Светлана СЛИЈЕПЧЕВИЋ

ВЕРБАЛНО И НЕВЕРБАЛНО НА ПОЛИТИЧКИМ
ПЛАКАТИМА НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 407

Марина НИКОЛИЋ и Весна ЂОРЂЕВИЋ

МОДИФИКАЦИЈЕ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА У СРПСКОЈ РЕП МУЗИЦИ / 423

Даница М. ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА

СОЦИОЛИНГВИСТИЧКА АНАЛИЗА ТЕКСТОВА ХИП ХОП
ПЕСАМА НА ТЕРИТОРИЈИ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ / 433

Марина НИКОЛИЋ¹
Весна ЂОРЂЕВИЋ

*Институт за српски језик САНУ
Београд*

МОДИФИКАЦИЈЕ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА У СРПСКОЈ РЕП МУЗИЦИ²

Предмет истраживања³ биће модификовани фразеологизми употребљени као језичко-стилска средства у савременим српским реп песмама којима приступамо са циљем одређивања типова модификација стандардних фразеологизама. Приликом описа грађе користићемо се семантичком и структурном анализом фразеологизама. Због специфичности језика реп музике (жаргон, рима), очекивано је да ће се фразеолошке јединице у реп текстовима показати као динамичан део језичког система (појава околиналних фразеолошких јединица, нарушавање устаљене фразеолошке структуре и њене значењске и структурне модификације).

Кључне речи: фразеологизми, фразеолошке модификације, реп музика, српски језик

Увод. У раду, полазећи од схватања руске фразеолошке школе (Жуков 1978: 14), под фразеологизмима сматрамо „устаљене експресивне скупове речи са јединственим значењем, чије су лексичке компоненте изгубиле основна значења и повезале се на конотативном семантичком плану у нову јединствену значењску целину која се као таква репродукује у говору” (Николић 2014: 253). У домаћој науци о језику прихваћено је схватање да су за фразеологизам битни следећи критеријуми: репродуковање, нерашчлањива структура, идиоматичност, уклапање у контекст и експресивност (Матешкић 1982, Мршевић Радовић 1987 и др.).

У раду су, мада у мањој мери, узимани у обзир, осим типичних фразеолошких јединица, и остали устаљени скупови речи (изреке, како народне, тако и оне из књижевног стила, затим вишечлани називи и колокације), који би се, шире гледано, и могли схватити као фразеологизми. Наиме, неки их аутори таквим и сматрају (о томе в. и у Петровић 1989: 45). Поједини аутори чак, бавећи се фразеологијом, обрађују и друге устаљене скупове речи који имају експресивну функцију, макар они били само делимично фразеологизовани, али је обавезно да структурно имају више елемената од којих је бар један употребљен у пренесеном значењу (Петровић 1989: 5).

С друге стране, према савременим когнитивнолингвистичким истраживањима већина фразеологизама није устаљен и непроменљив скуп речи са статусом лексеме, већ се фразеологизми могу објаснити помоћу когнитивних механизма који повезују њихово буквално и пренесено значење (Омазић 2008, Марковић 2013), па су варијантности и модификације у фразеологизмима феномен

1 marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs

2 Овај чланак је резултат рада на пројекту „*Опис и стандардизација савременог српског језика*” (178021), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

3 У раду ћемо равноправно употребљавати термине фразеологизам и фразеолошка јединица (ФЈ).

језика у употреби. Фразеологизми се тако више не сматрају језичким већ когнитивним феноменом, а до њиховог значења долази се когнитивним механизмима – конвенционалним знањем и разумевањем механизма концептуалне метафоре и метонимије, блендирања и сл.

Иако се, традиционално, иманентним обележјем фразеологизама сматра нерашчлањива структура, односно стабилан лексичко-граматички састав и распоред саставних елемената, у новије време запажено је да се у појединим функционалним стилевима (књижевноуметничком и новинарском, пре свега) фразеологизми употребљавају и у измењеном облику. У србистици, односно сербокroatистици лингвисти су се бавили модификацијом највише испитујући публицистички функционални стил (Михаљевић–Ковачевић 2006, Ружић 2011, Слијепчевић 2012, и др.). У таквим истраживањима варијантности и модификације објашњавају се кроз промене у граматичкој структури, лексичком саставу и промени броја саставних елемената фразеологизама.

Модификација фразеологизма представља свесну интервенцију корисника језика зарад образовања иновативне и креативне фразеолошке јединице.⁴ Уколико се у текст унесе познати фразеологизам са иновираним елементом или неочекивана модификација познатог устаљеног израза, доприноси се постизању веће експресивности и одређеног психолошког ефекта. То не мора увек бити случај, може се десити да таква иновација утиче негативно на перцепцију или да није стилски оправдана. „Када говоримо о иновирању фразеолошких јединица, имамо на уму првенствено варијације лексичког састава (интерполирањем других лексема, односно супституцијом једних лексема другим лексичким јединицама, контаминацијом два или више израза), граматичких обележја, као и варијације непосредног лексичког окружења, односно контекста.” (Петровић 1989: 117–128).

Када говоре о модификацији фразеологизама, когнитивисти упућују на процес помоћу којег се тумаче модификовани фразеологизми. Смисао модификације разумева се једино у односу на стандардни фразеологизам⁵ – значење модификоване ФЈ открива се поређењем са стандардном ФЈ. Постоје одређене фазе у том процесу: препознавање модификоване ФЈ (помоћу лексичких, структурних, семантичких или концептуалних веза са стандардном ФЈ) → трансформација у стандардну ФЈ → поређење модификоване и стандардне ФЈ (помоћу језичког и животног искуства, али и когнитивног моделирања) → препознавање комуникативне интенције → разумевање модификоване ФЈ (Омазић 2008: 73).

Модификације се могу заснивати на простим заменама појединих или већине лексичких елемената, припадајућих истом семантичком пољу, нпр.: *она је шанго за душу* према *бићи песма за душу*; *врашио се ситарим сџазама* према *ићи/ићи ситарим џушем*, или се модификација заснива на креативности која може прерасти у језичку игру, каламбур: *до дипломе, прошао сам мишо и решешо* – *проћи ситшо и решешо*. Модификације, биле оне варијантне или оригиналне, имају функцију специјалне комуникацијске потребе условљене контекстом, или

4 Узимајући у обзир фразеолошка истраживања шпанских лингвиста, Марко Стојиљковић (2015: 328) закључује да фразеолошке модификације „представљају спорадичну, вољну и креативну, а најважније сврсисходну промену, чији је резултат иновативна и неуобичајена ФЈ.” На сврсисходности и контекстуалној условљености инсистирају и когнитивисти (в. Омазић 2008: 72).

5 Појам *стандардни фразеологизам* користи се за уобичајене фразеологизме, односно за такве ликове који су забележени у речницима, специјалним фразеолошким или општим. На тај начин биће разумеван и у овом раду. О стандардним фразеологизмима в. и Ружић 2011.

пак имају експресивну, емоционалну или неку другу улогу у датом тренутку. Ова креативност и оригиналност може бити градуелна, али само до једног степена. Наиме, мора задржати везу са стандардним фразеологизмом, а то чини најчешће преко *карактеристичне комбионације*, о којој ће касније бити речи.

Предмет, циљ и метод рада. Предмет нашег истраживања јесу модификовани фразеологизми употребљени као језичко-стилска средства у савременим српским реп песмама којима приступамо са циљем одређивања типова модификација стандардних фразеологизама. Под српским хип-хопом подразумевамо све жанрове хип-хоп културе на српском језику, чији је најзаступљенији представник реп/реповање. Српска реп музика, као специфична извођачка уметност и израз популарне културе, до сада је била тема углавном социолошки усмерених истраживања, а у овом раду бавимо се описом језичких особености тог музичког жанра, о којима није много говорено у домаћој лингвистичкој литератури. Како текстови реп песама теже експресивности али и персуазивности и како се у њима одређена, често друштвеноангажована порука треба пренети оригинално (са елементима импровизације али и са обавезном римом), ритмично (умерени ритам односно бит), затим сликовито, духовито, мудро, али и убедљиво, претпоставили смо да ће се фразеологизми у њима користити као ефектно средство за постизање тих циљева. Такође, због специфичности језика реп музике (жаргон, рима), претпоставка је да ће се фразеолошке јединице у реп текстовима показати као динамичан део језичког система (бројност, појава околиналних фразеолошких јединица, оригиналних колокација, те нарушавање устаљене фразеолошке структуре различитим значењским и структурним модификацијама).

Циљ овог рада је издвојити и анализирати различите начине преобликовања ФЈ у реп песмама и шире – осветлити улогу фразеологије у садржајној и формалној структури српских реп песама. Фразеологизме ћемо најпре раздвојити према формалном критеријуму на фразеологизме у форми синтагме и реченице и на фразеолошка поређења, а потом у оквиру сваке групе, на основу примера из грађе, анализираћемо различите начине модификације ФЈ. Приликом описа грађе користимо се семантичком и структурном анализом фразеологизама.

Корпус. Корпус рада чине текстови реп песама прикупљани са интернет портала Јутјуб, што је наметнуто чињеницом да се реп музички албуми данас ређе издају у оквиру музичких издавачких кућа, јер их аутори самостално објављују на поменутом порталу (ова појава захвата и друге музичке жанрове, а нарочито је карактеристична за реп музику). У корпус су укључени текстови реп песама објављени од 2005. до 2015. године, а који имају више од пола милиона прегледа на Јутјубу, што сведочи о њиховој популарности.

Анализа. У грађи је присутан велики број фразеологизама који припадају општем лексичком фонду: *ударити главом у зид, иљувати па полизати, окренути нову страну* итд., као и они карактеристични за жаргон: *имати хаос у глави, бити у зовнима, до јаја* и др. Како стандардни фразеологизми нису предмет нашег рада, те их нисмо посебно издвајали, не можемо дати податак о томе какав је у реп песмама однос између модификованих и стандардних фразеологизама у погледу учесталости.

Примере модификација фразеологизама разврстали смо у четири групе: синтаксичке модификације, лексичке модификације, лексичко-синтаксичке модификације и модификације проширењем контекста.

1. Синтаксичке модификације

У грађи су уочена три типа синтаксичких модификација: промена устаљеног редоследа компонената ФЈ, промена падежног облика компоненте ФЈ и негација.

а) промена устаљеног редоследа компонената ФЈ: *у зид идем главом* (СМ) – према *ићи главом у/кроз зид; шу је да време убије* (МШМ) – према *убијати време; пазар тврди* (М) – према *тврдити пазар* и др.

Промена устаљеног редоследа саставних чланова ФЈ представља најчешћу модификацију фразеологизама у грађи и често се јавља упоредо са другим типовима синтаксичких модификација, али и са лексичким модификацијама (на пример, уз промену лексичког састава фразеологизма додавањем нових лексема иде и промена устаљеног редоследа: *Кроз овај животи, гледам да идем право* (СМ) – према *ићи право кроз животи; Своја посла кад би глед`о* (СМ) – *гледати своја посла*).

б) промена падежног облика компоненте ФЈ (уз могућу промену редоследа компонената): *бити на ногама од стакла* (МШМ) – *бити на стакленим ногама*, где конгруентни атрибут постаје падежни; *карајине куле* (МШМ) – *кула од караја*, где падежни атрибут постаје конгруентни.

в) негација: *не којам рајине секире* (ММ) – *закопати рајину секиру; нема хлеба, нема игара* (МШМ) – *хлеба и игара*.

У наведеним примерима синтаксичке модификације ФЈ врше се углавном због захтева риме, као у следећим стиховима: *пича се зашто није ни макла / од дебакла и пакла / на ногама од стакла / од бедака до сјекијакла* (МШМ). Механизмом синтаксичких модификација остварује се и стилски ефекат онеобичавања. Значење ФЈ није промењено, осим у случају негације ФЈ.

2. Лексичке модификације

У лексичке модификације уврштено је проширење ФЈ додатном компонентом/компонентама, замена компонената ФЈ и изостављање/редукција компонената ФЈ.⁶

а) проширење ФЈ додатном компонентом/компонентама: *да изгубим овај јебени рај* (Г) – *изгубити битику/рај*; *ишражим излаз из овог лавиринта* (Ђ) – *ишражити/наћи излаз из лавиринта; живим у сенци сенке* (МШМ) – *живети у сенци*.

Фразеолошка јединица врло често проширује се додавањем једне лексеме, а ређе и више њих. Додати елементи најчешће врше функцију атрибута, којима је циљ да ближе детерминишу, односно конкретизују именску лексему уз коју стоје. Ови, додати атрибуту могу бити конгруентни, нпр. (*изгубити*) *јебени рај*, (*ишражити излаз*) из *овог лавиринта*, и падежни, нпр.: (*живети*) у сенци *сенке*. Проширивање фразеологизама постиже се и додавањем других лексема с циљем интензификације: речци *шод* или *и* у функцији интензификатора: *где шод има дима има и вајре* (М); *раме и за йлакање* (МШМ) – *раме за йлакање*, или неке лексеме у улози квантификатора (*и дан данас* → *до дан данас*): *поглед ме и дан данас сече* (МШМ) – *сећи погледом*.

б) замена компонената ФЈ (чиме се често остварује игра речима):

- замена већине компонената новим: *враћу се својим старим стазима* (МШМ) – *ићи/поћи старим путем; од бедака до сјекијакла* (МШМ) – *од дна до врха/од тврња до звезда; од дима сунце не видиш* (М) – *од дрвета*

⁶ Иако су првенствено лексичке, како се традиционално о њима и говори, наведене модификације задиру и у синтаксички ниво (додавање и редукција синтаксичких конституената).

не видиш шуму; криминал тје хайси, криминал тји суди (СТ) – кадија тје тјужи, кадија тји суди; увијен као сармица (Ђ) – смотан као сарма.

Оваквим поступком сликовитост се мења. Значење нове ФЈ неће се разликовати од значења мотивне уколико нова лексема припада истој тематској или лексичко-семантичкој групи као и полазна: *од бедака до сјекшакла* (МШМ) – *од дна до врха/од тјрња до звезда*.

- замена једне компоненте: [...] *јер параноише, ко и сви хијохондри, тја би нашла длаку и у мишохондрији (К) – наћи длаку у јајетју; она је шанго за душу (РДЗ) – би~~ти~~и песма/мелем за душу; чија кева црну вуну ће да преде (М) – чија мајка црну вуну преде; курцем нису мрднули (МШМ) – не мрдну~~ти~~и прстом; свега ми је преко шемена (МШМ) – свега ми је преко главе; до дијломе, прошао сам мишо и решет~~о~~о (МШМ) – проћи сишо и решет~~о~~о; клинка се клинком избија (МШМ) – клин се клином избија.*

Сваки наведени фразеологизам поседује карактеристичну компоненту (или компоненте) која је заслужна за лако идентификовање, односно препознатљивост фразеологизма.⁷ Такве компоненте називају се експлицитне компоненте значења или експликатори (Мелерович–Мокиенко 2008: 230, Слијепчевић 2012). Експликатори најчешће остају непромењени будући да је могуће само на основу њих идентификовати фразеолошку јединицу која је мотиватор новонастале јединице (Слијепчевић 2012), нпр.: *длака, црна вунa, с~~т~~ока, решет~~о~~о* итд. У неким случајевима замењене лексеме могу припадати истој или сродној лексичко-семантичкој или тематској групи: *преко шемена – преко главе*, где је у питању метонимијска замена мотивисана римом *времена – шемена; шанго за душу – песма за душу*. Нова лексема може припадати слоју жаргонске лексике или псовкама⁸: *чија кева црну вуну ће да преде – чија мајка црну вуну преде*, али има и случајева када замењене лексеме не припадају истим тематским нити лексичко-семантичким групама: *наћи длаку у мишохондрији – наћи длаку у јајетју*, или *проћи мишо и решет~~о~~о – проћи сишо и решет~~о~~о*, *клинка се клинком избија – клин се клином избија*, где су стандардна и замењена лексема сличног гласовног склопа – *мишо* и *сишо*, *клинка* и *клин*.

У неким примерима модификација типа замена лексема утиче на намерну промену значења фразеологизма са циљем преношења одређене, специфичне, контекстуално условљене поруке, као у примерима: *до дијломе, прошао сам мишо* и *решет~~о~~о – проћи сишо и решет~~о~~о* или *клинка се клинком избија – клин се клином избија*.

в) изостављање/редукција компонената ФЈ: *нећу с ђаволом под руку (Ђ) – ићи с ђаволом руку под руку; милион пушта жедан преко воде (МШМ) – превесити жедно преко воде; ниски ударци и с~~т~~ар~~т~~ови, ја сам Мира Марковић (ММ) – за~~д~~ати/прими~~ти~~и низак ударац.*

Наведене редукције могуће су зато што не угрожавају идентификацију и перцепцију фразеологизма.

7 У когнитивним истраживањима нема карактеристичне компоненте у овом смислу, већ се модификована ФЈ доводи у везу са стандардном ФЈ помоћу или лексичке, или структурне, семантичке или концептуалне еквиваленције, односно подударности.

8 Најчешће с циљем интензификације. О интензификацији и степену у фразеологизмима в. у Степанов–Николић 2013.

3. Лексичко-синтаксичке модификације

Неретки су примери укрштања лексичких и синтаксичких модификација фразеологизама:

а) замена компоненте ФЈ + промена падежног облика компоненте ФЈ (уз могућу промену редоследа компонената): *главу не вадим из шорбе* (Г) – према *носићи/сћаватићи главу у шорбу/у шорби*; (*биши*) *главом у шорби* (МШМ) – *иматићи/носићи главу у шорби*;

б) проширење ФЈ додатном компонентом + промена облика компоненте ФЈ (уз могућу промену редоследа компонената): *памети узела ми сћане* (БК) – *сћала ми је памети*;

в) замена компоненте ФЈ + промена редоследа компонената: *цео светицокреће криминал* (СТ) – према *новац окреће светиц*. У овом случају опажа се модификација агенса, где је таква промена учињена с циљем временске актуелизације, односно смештања у одређени контекст.

4. Модификације проширењем реченичног контекста

Проширењем реченичног контекста значење ФЈ може се значајно променити, што је разлог зашто овај тип модификације издвајамо као посебан. Промену значења условљењу ширењем језичког контекста углавном прате и лексичке и синтаксичке модификације.

Видиш ове ожилке? Посекли ме језици (МШМ) – *језик може посећи горе нежо мач*; *Мљацка док причаш зашо ишо ишако жућа ти речи* (МШМ) – према *жућа ти речи*; *Има ме на зубу и кад јој је прошеза у шегли* (К) – *иматићи кога на зубу*; *Шшо да човек прода бубреж кад скойча: на шржишшу органа најбоље иде образ* (МШМ) – *продаћи/даћи образ*; *Не хваћам се у шо коло, данас шотално сам изван* (МШМ) – *ухватићи се/хватићи се у чије коло*; *Не разбијај главу, неко ће ти је већ разбићи* (МШМ) – *разбијаји главу око нечега*; *Шша окреће светиц, окреће и моје дуце* (ММ) – *новац окреће светиц*.

Стилски ефекат онеобичавања у овим примерима остварен је буквализацијом значења ФЈ. Сликовитост, тзв. унутрашња форма фразеологизма наглашена је додатним издвајањем буквалног значења: на пример, фразеологизам *ухватићи се/хватићи се у чије коло* (у значењу „удружити се с ким у раду“) актуализован у стиху: *не хваћам се у шо коло*, у другом делу стиха допуњен је са: *данас сам шотално изван* (тог кола). Исто и у: *Има ме на зубу и кад јој је прошеза у шегли* (К). Обрнут случај (прво буквално, па пренесено значење): *Видиш ове ожилке? Посекли ме језици*. (МШМ).

Анализирани фразеологизми структурно представљају фразеологизме у форми синтагме и реченице. Што се модификације фразеолошких поређења тиче, запажене су само лексичке модификације. Релативно оригинална поређења чешћа су у односу на уобичајене поредбене фразеологизме, нпр. *живим ко пас, јак сам као земља, шврда као сћена*. Модификација у поређењу, промена у односу на устаљена фразеолошка поређења, постиже се мање-више оригиналним, тзв. уметничким поређењем, нпр.: *небитићи су ко четвртица измена у клубу* (Ђ), *обрнушо као казальке на Ђави* (Ђ), *леи смо као Цастин Бибери* (БК), *јебем као Шийтар из немачких јорнића* (БК), *ко реторичко иићање ја сам неодговоран* (К) (где је игра речи остварена кроз поређење) итд. Уколико се пак поредбени фразеологизам модификује, ту је реч о употреби жаргонске или арго лексике уместо стандардне (нпр. *сиуцао ко сћока* (МШМ) – *найтићи се као сћока*) или

скраћивању устаљене поредбене конструкције (*скућљаш се ко твоја муда* (А) – *скућио се као муда у процетју / у ладну воду*).

Закључци. Структурно-семантичком анализом фразеологизама у текстовима српских реп песама издвојени су и описани најзаступљенији модели модификовања фразеологизама – синтаксичка модификација, лексичка модификација, лексичко-синтаксичка модификација и модификација значења проширењем реченичног контекста.

У анализирањем текстовима фразеологизми су у највећем броју случаја модификовани због захтева риме, када се углавном посеже за синтаксичким модификацијама. Пратећи ефекат таквих модификација јесте и онеобичавање устаљене јединице, чиме се остварује експресивност: *у зид идем главом* (СМ) – *ићи главом у/кроз зид*. Аутори реп песама модификују фразеолошку јединицу и ради истицања одређене поруке, на који начин се може променити значење полазне фразеолошке јединице: (баба) *кад шрчи да гласа, у сусрету новом добу, руком уз Ивицу, једном ногом уз Слобу* (МШМ) – (*бићи*) *једном ногом у гробу*. То се, као у наведеном примеру, постиже заменом лексеме (или више њих) новом (која јој одговара гласовним склопом). Нарочити стилски ефекат и инвентивност израза остварени су у ФЈ у којима су модификације праћене игром речима: *Чега овде да се држиш тијан, прича нема илоша*. (МШМ) – *према држајши се приче као тијан илоша; Што да човек прода бубрег кад скојча: на шржишћу органа најбоље иде образ* (МШМ), где је игра речима постигнута искоришћавањем вишезначности лексеме и проширењем реченичног контекста.

Анализа употребе фразеолошких јединица у реп текстовима показала је да се фразеолошки фонд у наведеном музичком жанру користи на оригиналан начин. Аутори реп песама користе устаљене форме као уметнички израз који прилагођавају формалним захтевима жанра (метрика, рима и сл.), али и поруци која стиче стилогеност и убедљивост ослањањем на јединице укорењене у лингвистичкој свести реципијента. Језичка компетенција реципијента, корисника српског језика, омогућава препознавање модификованих структура, односно новонасталог значења. Креативно поигравање формом и значењем фразеолошких јединица посебно је уочљиво у примерима где се архаична форма какву представља фразеолошка јединица модификује употребом жаргонске лексике или се искоришћава за приказивање савремене културе, друштвених околности, односно стања у земљи: *добар сам као дипломату коју има Тома гробар* (БК), *до дипломе, прошао сам мишо и решето* (МШМ), *леји смо као Џастин Бибер* (БК) и сл. Такве модификације имају и прагматичку функцију – како је наш корпус показао, помоћу модификованих фразеологизама на сликовит и експресиван начин, некада духовито, а некада парадоксом, иронијом и сарказмом, представља се актуелна друштвена ситуација и исказују друштвене аномалије с циљем подизања свести код публике и изазивања реакције. Персуазивна функција модификованих фразеологизама у овом музичком жанру очигледна је и недвосмислена.

СКРАЋЕНИЦЕ

1. Dare (Ђ)
2. Smoke Mardeljano (СМ)
4. Mikri (М)
6. Kendi (К)

7. Marčelo (МШМ)
8. Sick touch (СТ)
9. Bad copy (БК)
10. Mimi mercedes (ММ)
11. Gru (Г)
12. Beogradski sindikat (БС)
13. Sale RDZ (РДЗ)
14. Arafat (А)

ЛИТЕРАТУРА

- Жуков 1978: В. Н. Жуков, *Семантика фразеологических оборотов*, Москва: Просвещение.
- Јакоп–Томазин 2013: N. Jakop, M. J. Tomazin (red.), *Frazeološka simfonija: sodobni pogled na frazeologijo*, Talošba ZRC: Ljubljana.
- Марковић 2013: В. Marković, Kreativna upotreba frazema i drugih višerječnica u djelima Mladena Kerstnera – mogućnosti i namjere. *Jezikoslovlje*, god. 14, br. 1, 129–159
- Матешић 1982. J. Matešić, Predgovor. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Мелерович–Мокиенко 2008: А. М. Мелерович, В. М. Мокиенко, *Семантичка структура фразеологических единиц современногo русскогo языка*, Кострома.
- Михаљевић–Ковачевић 2006: М. Mihaljević, В. Kovačević, Frazemi kroz funkcionalne stilove, *Jezik*, 53, god. 1, br. 1, 1–15.
- Мршевић Радовић 1987: Д. Мршевић-Радовић, *Фразеолошке глaголно-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- Мршевић Радовић 2008: Д. Мршевић-Радовић, О утицају жаргонске лексике на стандардну фразеологију, *Зборник Института за српски језик САНУ I* (Посвећено др Драгу Ђупићу поводом 75-годишњице живота), Београд: Институт за српски језик САНУ, 343–350.
- Николић 2014: М. Николић, *Категорија сипена у српском језику: сложена реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Омазић 2008: М. Omazić, Processing of idioms and idiom modifications: A view from cognitive linguistics, in: Granger, Sylviane, Fanny Meunier (eds.), *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 67–79.
- Оташевић 2011: Ђ. Оташевић, Антипословице и њихова лексикографска обрада, у: С. Танасић, П. Пипер (ред.), *Граматика и лексика у словенским језицима*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 479–487.
- Оташевић 2014: Ђ. Оташевић, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј.
- Петровић 1989: В. Петровић, *Новинска фразеологија*, Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.
- Ружић 2011: В. Ружић, Условљеност граматичко-семантичких обележја фразема српског језика, у: С. Танасић, П. Пипер (ред.), *Граматика и лексика у словенским језицима*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 555–565.

Слијепчевић 2012: С. Слијепчевић, О начинима настанка антипословичких трансформација у новинарском функционалном стилу, у: С. Гудурић (ред.), *Језици и културе у времену и простору*, Нови Сад: Филозофски факултет, 555–562.

Степанов–Николић 2013: С. Степанов, М. Николић, Фразеологизми као средство изражавања семантичке категорије степена, у: В. Половина, Ј. Вучо (ред.), *Филолошка истраживања данас. Савремени токови у лингвистичким истраживањима. I*, Београд: Филолошки факултет, 233–249.

Стојиљковић 2015: М. Стојиљковић, Лексичко-семантичке модификације фразеолошких јединица у шпанским новинама, *Савремена проучавања језика и књижевности*, год. VI, књ. I, ФИЛУМ: Крагујевац.

Џанић 2007: М. Džanić, Pragmatic properties of idiom modifications in the language of advertising, *Jezikoslovlje*, god. 8, br. 1, 45–59.

THE MODIFICATIONS OF PHRASEOLOGISMS IN THE SERBIAN HIP-HOP

Summary

In this paper we analyze modified phraseological units used as a language and stylistic means in the contemporary Serbian hip-hop songs with aim to explore different ways of remaking conventional phraseologisms. Using structural and semantic analysis we extracted and examined four most frequent types of phraseological modifications: syntactic, lexical, combined (both lexical and syntactic) and contextual. In the end, we tried to briefly determine the effects of using modified phraseologisms on the semantic, stylistic and pragmatic level in this musical genre.

Key words: phraseologisms, phraseological modifications, hip-hop music, Serbian language

*Marina Nikolić
Vesna Đorđević*